

חיבשים לשוניים דברים עו

דקדוקי קריאה בפרשה ובהפטרות ובראשון של ואתחנן

א יב **אִיכָה אֶשָׂא לְבָדִי...**: בהרבה קהילות נוהגים לקרוא פסוק זה בטעמי מגילת איכה. במנהג אשכנז המערבי קוראים בניגון רגיל. **טָרַחְכֶם**: הטי"ת בקמץ קטן. **וּמִשְׁאַכֶם**: השי"ן בפתח ודגושה א יג **הָבִי**: הטעם בבי"ת מלרע א טז **וּשְׁפֹטְתֶם**: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי א כב **וַיַּחֲפְרוּ-לָנוּ... וַיֵּשְׁבוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע. **נַעֲלָה-בָּהּ**: העמדה קלה בנו"ן למנוע הבלעת העי"ן החטופה ודגש חזק בבי"ת מדין דחיק א כח **אָנָּה**: במלרע, אין לבטא דגש בנו"ן¹ א כט **וְלֹא-תִירָאוּן**: געיה בת"ו והר"ש אחריה בשווא נע א לג **לַחֲנֹתְכֶם**: געיה בנו"ן והת"ו בשווא נע, בדומה בהמשך הפסוק **לִרְאֹתְכֶם**. **וּבַעֲנֵן**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע א לו **דָּרַךְ-בָּהּ**: געיה בדל"ת א לז **לֹא-תָבֵא שָׁם**: הטעם בבי"ת ולא נסוג בניגוד לפסוק הבא א לח **יָבֵא שָׁמָּה**: טעם נסוג אחור ליר"ד א מד **עַד-תִּרְמָה**: החי"ת בקמץ קטן ב א **וַנִּסָּב**: הסמ"ך בקמץ קטן ב ד **וַיִּירָאוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע, היר"ד בחירק מלא והר"ש בשווא נע ב ה **אֶל-תִּתְגַּדְּרוּ בָם**: במלרע, אין כאן נסוג אחור כבקורן ודומיו. **עַד מִדְּרָךְ כַּף-רָגֶל**: טעם טפחא בתיבת **עַד** ב ו **וְגַם-מֵיִם**: יש להיזהר לא להדביק את התיבות על אף שהן מוקפות ב ז **בִּרְכָּךְ**: געיה בבי"ת והכ"ף הראשונה, למרות הקושי, בשווא נח ב י **יֵשְׁבוּ בָּהּ**: טעם נסוג אחור ליר"ד. **כַּעֲנָקִים**: הכ"ף קמוצה וכן בפסוק הבא ובפסוק כא² ב טו **הִיטָה בָם**: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק ב כ **יֵשְׁבוּ-בָּהּ**: געיה ביר"ד ב כד **קוּמוּ סֵעוּ**: הסמ"ך דגושה³. **מִלֶּךְ-חֶשְׁבֹּן**: למי שלא מקפיד להבחין בין כ"ף רפויה לחי"ת עליו להיזהר לא להבליע האחת שבסוף התיבה הראשונה בתוך השנייה שבתחילת התיבה השנייה ב כה **וַחֲלֹו**: במלרע ב כח **רַק אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי**: טעם טפחא בתיבת **רַק**, העי"ן בתיבת **אֶעֱבְרָה** בשווא נח ב כט **עֲשׂוּ-לִי**: געיה בעי"ן. **אֶעֱבֹר**: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה

¹ כי אז המילה מקבלת משמעות של תחנונים

² קוראים בפתח משבשים בשינוי משמעות למבחינים בין קמץ לפתח. לגירסת הפתח אין על מה לסמוך, אין לשיבוש זה מקור חוץ מדפוס ונציה הלקוי!

³ דומה לבראשית יט יד ושמות יב לא ועוד

ב לב יִהְיֶה: הוֹדִי קְמוּצָה וְהָאֵל אַחֲרֶיהָ בְּשׁוּא נח

ב לד מִתֵּן: הִמָּשׂוּ, הַקּוֹרָא בְּצִירֵי מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת⁴. כן הדבר גם ב-ג ו

ג ה הַפְּרִזִּי: הִרִישׁ בְּקִמְץ לֹא בַחִירָק

ג ט שִׁירָן: שִׁירָן שְׁמַאלִית

ג יא עֲרִשׁוֹ עֲרִשׁ: שִׁירָן שְׁמַאלִית

ג יב לְרֹאשׁוֹ: הָאֵלֶּף אֵינָה נִשְׁמַעַת, יֵשׁ לְקוֹרָא כִּאִילוּ כְּתוּב 'לְרֹבְנִי', וְכֵן בַּהֲמִשָּׁךְ וּבְכָל מְקוֹם

ג יג הַמִּנְשָׁה: הַחֲטָף בִּמָּה מֵרָאָה שֶׁהִמָּשׂוּ בְּשׁוּא נֶעֱ⁵

ג יז וְהַעֲרָבָה וְהִירְדֵן וְגִבְלִי: טַעַם טַפְחָא בְּתִיבַת וְהַעֲרָבָה

ג כא צִוִּיתִי: אֵין לְבִטָּא בְּשׁוּם אֹפֶן אֵת הִי"ד שְׁלֹאֲחֵר הוּא"ו. עִם זֹאת הוֹי"ו בְּצִירֵי וְלֹא בַחִירָק

הַפְּטָרָה דְּבָרִים יִשְׁעִיהוּ א א-כז:

בְּקִהִילוֹת אֲשַׁכְנֵז הַמַּעֲרָבִי נוֹהֲגִים לְקוֹרָא אֵת הַפְּטָרָה 'חֲזוֹן יִשְׁעִיהוּ' בְּנִיגוֹן אִיכָה חוּץ מִפְּסוּקֵי נַחְמָה כֹּד-כז. בְּקִהִילוֹת אַחֲרוֹת קוֹרְאִים אֵת הַפְּסוּק הָרִאשׁוֹן בְּנִיגוֹן הַפְּטָרָה רְגִיל, וְכֵן פְּסוּקִים טז-יט, וְכֹד-סוּף.

ב פִּשְׁעוֹ בִּי: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִפ"א

ה לַחֲלִי: הַטַּעַם בִּלְמָד הַשְּׁנִייה, מַלְרַע

ו לֹא-זָרוֹ: בְּמַלְעִיל

ז כְּמַהֲפֹכֶת: הָאֵל בְּשׁוּא נח, יֵשׁ לְבִטָּא אוֹתָהּ כִּאִילוּ הִיא בְּמַפִּיק

טו וּבְפִרְשָׁכֶם: שִׁירָן שְׁמַאלִית. אֲעֲלִים: הַעִירָן בְּשׁוּא נח לֹא בַחֲטָף

טז הַזָּכּוֹ: מַלְרַע, הַטַּעַם בִּכ"ף. מַעֲלִילֶכֶם: הַלִּמָּד הָרִאשׁוֹנָה בְּשׁוּא נח עַל אֵף הַקּוֹשִׁי

יח לְכוּ-נָא וְנִכְחָה: תִּיבָה רִאשׁוֹנָה מוֹטַעַמַת בְּתִבְרִי בְּאֹפֶן נָדִיר, כִּךְ הוּא הַנוֹסַח בַּכְּתָר וְלֹא כְּפִי שְׁסוּמָן

בְּקוֹרֵן וְאַחֲרֵים. יִאֲדִימוּ: הָאֵלֶּף בְּשׁוּא נח וְהַדִּל"ת בְּדָגֶשׁ קָל

כב סָבְאָד: הַסִּמָּךְ בְּקִמְץ קָטָן

כג שִׁרִיד: שִׁירָן שְׁמַאלִית

כד וְעַד הַסּוּף בְּמַנְגִּינַת הַפְּטָרָה רְגִילָה

כד אֲבִיר: הַבִּל"ת רַפּוּיָה לֹלֵא דָגֶשׁ

כו יִקְרָא לָךְ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִק"ף

כז צִוִּין בְּמִשְׁפָּט... בְּמַנְהַג אֲשַׁכְנֵז הַמַּעֲרָבִי הִקְהֵל מְקַדִּים אֵת הַמִּפְטִיר בְּקִרְיַאת פְּסוּק זֶה בְּקוֹל

הַתִּימָנִים מִמְּשִׁיכִים עַד סוּף הַפְּרָק

ל וְכִנְיָהּ: הִכ"ף בְּשׁוּא נֶעֱ, הַפְּתַח הַחֲטוּף אֵינוֹ אֵלֵּא לְהוֹרוֹת עַל הַנֶּעֱת הַשְּׁוּאָה

רִאשׁוֹן שֶׁל וְאַתְחֲנֵן:

ג כג וְאַתְחֲנֵן: הַנּוּ"ן בַּפְּתַח

⁴ בְּצִירֵי: אֲנָשִׁים שֶׁנִּפְטְרוּ, וּבְשׁוּא – בְּנֵי אָדָם

⁵ כן הוא בכ"י וכן הוא בכא"צ במקומות שנשתמר. החטף פתח אינו אלא על מנת להורות על קריאת השווא הנע.

ג כה אַעבֶּרָה: העי"ן בשווא נח. הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּן: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה הַזֶּה להסמיכה לתיבה הקודמת שכן הטפחא הוא המפסיק העיקרי הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה - וְהַלְבָּן
ד ב עַל-הַדְּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי: תיבת עַל-הַדְּבָר מוטעמת בפשטא ולא בקדמא

א מד פרשה וטבעה משה רענן שבת בשבתו דברים עו
"וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיָּשֵׁב בְּהָר הַהוּא לְקִרְיָתְכֶם וַיְרַדְפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּכְתּוּ אֶתְכֶם
בְּשַׁעִיר עֵד חֲרָמָה".

דבורה או צרעה?

בפרשתנו מתוארת הדבורה כבעל חיים מסוכן לאדם ואכן גם בימינו קיימות עדויות
על נחילי דבורים שתקפו אנשים ולעתים אף גרמו למוות. תיאור זה מזכיר לנו גם
את התנהגות הצרעה שעליה נאמר: "וַיִּשְׁלַחְתִּי אֶת הַצֶּרְעָה לִפְנֵיךָ וְגִרְשָׁה אֶת הַחַוִּי אֶת הַכְּנַעֲנִי
וְאֶת הַחֲתִי מִלִּפְנֶיךָ" (שמות כג, כח).

מאידך גיסא הדבורה מעניקה לאדם משאב חשוב – הדבש. על הקשר בין הדבורים
לדבש אנו לומדים מקורותיו של שמשון: "וַיָּשֶׁב מִיָּמִים לְקַחְתָּהּ וַיֵּסֶר לְרֵאוֹת אֶת מַפְלַת
הָאֲרִיָּה וַהֲנִיחָה עֲדַת דְּבוּרִים בְּגִוִּית הָאֲרִיָּה וּדְבָשׁ" (שופטים יד, ח). צירוף תכונות אלו מופיע
גם לגבי הצרעה שעליה נאמר "אומרים לה לצרעה לא מדובשך ולא מעוקצך"
(תנחומא, ורשא, בלק סימן ו) דבר הרומז על האפשרות שהאבחנה שאנו עורכים בין
הדבורה לצרעה אינה מוצדקת וייתכן שמדובר בשמות המתחלפים ביניהן. גם על פי
הטקסונומיה המודרנית האבחנה בין דבורים וצרעות איננה פשוטה אך אם נתייחס
לקבוצות הבולטות ניתן לציין לדוגמה חלק מההבדלים.

צרעה

דבורה

לדבורים יש בדרך כלל צבעים לא מבריקים, קיימים גם צבעים מטאליים ואילו
לצרעות בדרך כלל יש צבעים מבריקים. גוף הדבורים עגלגל, חסון, לעתים שמנמן.
לרוב שעיר ברובו או חלקו הגדול. השערות במינים אוספי אבקה לרוב ארוכות
וצפופות. במינים רבים השיער ברגליים האחוריות או בחזה מותאם לנשיאת אבקה.
לרוב החזה והבטן מחוברים בחיבור רחב.
לצרעות בדרך כלל גוף מאורך וחלקלק. ברוב המינים החזה והבטן מחוברים בגבעול
צר. יש מינים בעלי גבעול ארוך במיוחד. לצרעות לעתים שעירות חלקית או דלילה
באזור החזה ו/או הבטן.

נתינת מים ופרישת מחצלת בסביבת הכוורת

הדבורה מוזכרת בספרות חז"ל בהלכות שונות ובשורות הבאות נתייחס לשתיים מהן
הקשורות לתופעה משותפת. במשנה במסכת שבת (כד, ג) אנו לומדים: "...ואין נותנין
מים לפני דבורים ולפני יונים שבשובך, אבל נותנין לפני אווזין ותרנגולין, ולפני יוני
הרדיוסיות". המשנה מונה מינים שונים של עופות הזקוקים לשתייה ואכן כל המינים
האלו אינם יכולים להסתפק במים הנמצאים במזונם. יוני בר, כמו למשל יונת הסלע,
נוהגות לעוף למרחקים על מנת להגיע למקורות מים כמו גבים או מעיינות. היונה

שבה עוסקת המשנה היא כנראה יונת הבית, שבויתה מיונת הסלע. מין זה גדל אמנם בשובכים אך שמר על חלק מהתנהגותיו כעוף בר ומסוגל לחפש את מזונו ואת מי השתייה בכוחות עצמו.

בניגוד ליונת הבית הרי שהאווזים, התרנגולים ויוני הרדיסיות איבדו במהלך ביותם את כושר התעופה ולכן תלויים באדם לצורך אספקת מים ומזון.

גם הדבורים אינן יוצאות מן הכלל, וככל היצורים החיים, הן חייבות לשמור על מאזן מים תקין בתאי גופן. לכאורה אין הן זקוקות לתוספת מים משום שהצוף שהן אוספות הוא תמיסה מימית של סוכרים. למעשה כמות המים בצוף מספיקה לתצרוכת הדבורה עצמה אך אין בה די כדי לבצע את המטלות הקשורות לחיי המושבה. הפועלות זקוקות לתוספת מים לקירור הכוורת ולדילול הדבש לצורך האכלת הזחלים.

על הכוורת להיות מוגנת מפני טמפרטורות קיצוניות משום שהדבורים חיות ופועלות בקן במשך כל השנה. הטמפרטורה האידיאלית לפעילותן של הדבורים היא 35 מעלות, וכדי לשמור על טמפרטורה זו, הן מחממות את הקן בחורף על ידי פעילות שרירים והתקבצות במרכז הקן, ומקררות אותו בקיץ על ידי אידוי טיפות מים, שהן תולות בקן למטרה זו, בעזרת נפנוף כנפיים רצוף. בימים חמים ניתן לראות את הדבורים (והצרעות) גומעות מים מתוך מקווי מים סמוכים ומביאות אותם לקינן. עובדה זו היא אחת מהסיבות המובאות בגמרא לאיסור לתת מים לדבורים: "אלא שאני מיא דשכיחי באגמא". הן חימום הכוורת והן קירורה דורשים השקעת אנרגיה וזמן רב המתבטאים בירידה בתנובת הדבש של הכוורת. הפועלות העסוקות בהורדת הטמפרטורה או העלאתה אינן יכולות לאסוף אבקה וצוף ובנוסף לכך גם נזקקות לתוספת מזון שאותה הן משיגות מהאבקה והדבש האצורים בחלות הדבש.

על מנת למנוע התפתחות טמפרטורות קיצוניות בכוורת הותר בשבת לפרוש עליה מחצלת: "תא שמע: פורסין מחצלת על גבי כורת דבורים בשבת, בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, ובלבד שלא יתכוין לצוד" (ביצה לו, א). בנוסף לכך המגדלים "נתנו מים לפני הדבורים" משום שבהיעדר מים בקרבת הכוורת הן נאלצות להביא אותם ממקומות רחוקים דבר המצמצם את משך הזמן הפנוי לאיסוף צוף ואבקה ודורש תוספת מזון לפועלות. התוצאה הסופית למצב זה היא ירידה בתנובת הדבש בכוורת. הנזק הנגרם מהתעופה למקורות מים רחוקים כנראה קטן מהנזק הנגרם כתוצאה מהתחממות (או התקררות) הכוורת ולכן הותר לפרוש מחצלת אך לא לספק מים לדבורים.

להעמקה ראו במדור "להרחיב" ב"פורטל הדף היומי" (ביצה לו, א).

לתגובות ורישום לקבלת מאמרי צמחים ובעלי חיים על פי סדר הדף היומי:
raananmoshe1@gmail.com

ב ו-ז אָכַל תְּשֻׁבְרוּ מֵאֲתָם בִּכְסֵף וְאָכְלָתֶם וְגַם-מֵיִם תִּכְרֹו מֵאֲתָם בִּכְסֵף וּשְׂתִיתֶם:

כִּי יִי אֱלֹהֶיךָ בִּרְכָךְ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יָדַע לְכַתֹּף אֶת-הַמִּדְבָּר הַנִּדָּל הַזֶּה

הכתב והקבלה: נראה כמיותר כי ממילא נדע שקניית המאכל והמשתה הוא לאכול ולשתות. ויתכן שהמכוון בזה על השלילה שלא תקנו לקחת עמכם צדה לדרככם, כי אינכם צריכים לזה בהיות לכם המן והבאר, כי אמנם מה שתקנו מהם הוא לאכול ולשתות מיד בעודכם דרך נסיעתכם תוך ארצו. ואף שגם לזה לא היו נצרכים לקנות, מכל מקום תעשו כן למען הראות לעינינו כי ברכת ה' היא עמכם ויש לכם עושר רב כדי לקנות כל הנצרך. ע"ז אמר פי יי אֱלֹהֶיךָ בִּרְכָךְ, כמ"ש רש"י. כי עשו אחיך הוא ידע הלוכך במדבר זה זמן רב, ובכל זאת יראה נפלאות שבכל משך זמן רב כזה לא חסרת מאומה ועושר רב אתך ויש ביכלתך להוציא ממון ולשלם להם בעין יפה כל מה שתקנו מהם, ובזה יקודש שם שמים בקרב עמים רבים, ובדרך זה מלת יָדַע כפשוטו.

א'ה, אני מתקשה להבין מה כוונתו 'כמ"ש רש"י. רש"י פירש על פס' ז: לפיכך לא תכפו טובתו להראות כאלו אתם עניים, אלא הראו עצמיכם [כאלו אתם] עניים. רש"י מפרש שיש ביכולתכם לשלם על האוכל ועל המים בגלל ברכת ה', אבל לא אמר שאת זה צריך להראות לבני עשו. גם המלים **יָדַע לְכַתֵּף** מתפרשים יפה על הקב"ה ולא על בני עשו.

ב לד וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מִתָּם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף הַרְבֵּה ד"ר רפאל בנימין פוזן ז"ל שבת בשבתו דברים סג.

[תרגום אונקלוס] וַגְּמָרְנָא יֵת כָּל קְרוּיָא גְּבָרָיָא וְנָשִׁיָּא [וְטָפְלָא] מִתָּם הִיא מלה קשה. רש"י ("מִתָּם - אנשים") פירש כאונקלוס "וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר מִתָּם" - "וַגְּמָרְנָא יֵת כָּל קְרוּיָא גְּבָרָיָא", ונמצא שתרגם "כָּל עִיר מִתָּם": כל עיר שאנשים בקרבה. ומכיון שלת"א מִתָּם הם אנשים, תרגם בדברי יעקב "וַאֲנִי מִתִּי מִסָּפֶר" (בר' לד,ל) - "וַאֲנָא עִם דְּמִנִּין", אנשים מועטים (רש"י); וכן "וַיָּגֵר שָׁם בְּמִתִּי מָעֻט (דברים כו, ה)" - "בְּעַם זָעִיר". ומכל מקום התרגום מנוגד לפיסוק הטעמים, שהרי מהטעמת מִתָּם בזקף, טעם מפסיק, מתקבלת הקריאה "וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר־מִתָּם", ואם כך מתחייב היה לתרגם "יֵת כָּל קְרוּיָא גְּבָרָיָא". ואילו נוסח ת"א "כָּל קְרוּיָא גְּבָרָיָא" מוכיח שקרא את הפסוק "וַנַּחֲרֵם אֶת כָּל עִיר: מִתָּם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף". ומכיון שבתימן נהגו לקרוא גם את ת"א על פי טעמי המקרא, הציע בעל "מרפא לשון" להטעים קְרוּיָא בזקף, כדי להתאים את הטעמים לתרגום: "יֵת כָּל קְרוּיָא גְּבָרָיָא - הכי גרסין. ומנהגנו לתרגם כן על פי טעמי המקרא. ואמנם מדלא גרסין קְרוּיָא גְּבָרָיָא בסמיכות, ולא יאות לתרגם כן לפי האמת - נראה שהעיקר להעמיד טעם הזקף במלת קְרוּיָא, וכאילו אמר הכתוב "ונחרם את כל הערים: הַמִּתִּים, והנשים והטף". זוהי הערה אופיינית לחכם מחכמי תימן, שבעיניו ת"א נחשב לסמכות עליונה, ולכן העדיף להגיה את טעמי המקרא כדי להתאימם לת"א. בדרך הפוכה הלך בעל "אוהב גר", שהציע להגיה בת"א ולגרוס קְרוּיָא גְּבָרָיָא בסמיכות, כדי להתאימו עם הטעמים.

ואולם בדרך שונה, המתאימה עם פיסוק הטעמים, תרגם תרגום נאופיטי (ת"נ): "ושצין ית כל קורי תלילתה" (והשמדנו את כל הערים התלולות), ולפירושו "עִיר מִתָּם" היא עיר מבוצרת, אולי משורש תמ"ם, אפשרות שנרמזה גם ברד"ק ("שרשים", מתה): מִמִּתִּים יָדַף יי (תחלים יז, יח)... וענין המלה הזאת אנשים. ופירוש אֵין מִתָּם בְּבִשְׂרִי (תחלים לח, ד) - לא נשאר בי צורת אנוש. ועוד נכתבנו בשורש "תמם". הרעיון ש"מִתָּם" נקשר ב"תמים", שלם, מתאים עם ת"נ "עִיר מִתָּם" = שלמה = מבוצרת. ע"כ מדברי הרב ד"ר רפאל בנימין פוזן ז"ל.

ועתה נבואה חשבון. תחלה צריך להסביר את מה שמכריע אם התרגום מתאים לחלוקת הטעמים או לא. קְרוּיָא גְּבָרָיָא וְנָשִׁיָּא וְטָפְלָא כולן מיוחדות. כלומר **הערים הגברים הנשים והטף.** ובלי ידוע היה עליו לתרגם: קְרוּיָא גְּבָרִין נָשִׁין וְטָפֶל⁶. במקרא אֶת־כָּל־עִיר מִתָּם 'עִיר' וּמִתָּם' אינן מיוחדות. אי היידוע של 'כל-עיר' אפשר להסביר כדי לקצר במקום 'כל הערים'. אבל 'מִתָּם' מיוחדת רק בתרגום.

והנה קטע הפסוק בטעמיו: וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מִתָּם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף

מתחלק כך [וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מִתָּם] [וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף]

ובקטע הראשון יש פסיק אחרי וַנַּחֲרֵם.

חלוקה 'הגיונית' יותר צפויה וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מִתָּם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף

⁶ בארמית המאוחרת יותר בעיקר של התלמוד הבבלי, נפוץ מאוד הסיום באל"ף גם ללא ידוע וגם נוסדו מילים רבות שנראות כנקבה ומקורן באל"ף היידוע בארמית כמו קושיא עובדא וכד' ובעברית עובדה קושיה. כתב על זה פר' יוחנן ברויאר ב'לשוננו' (נמצא באתר של האקדמיה).

הערה נוספת. התרגום מתרגם 'עִיר' קְרוּיָא, - הערים, „ ואוהב גר (שד"ל) מציע לגרוס קְרוּיָא בפסוק הבא קריה מתורגמת קרתא לשון יחיד. כאן ברור שמדובר ביותר מעיר אחת כמפורש בתחילת המקרא: וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו.

[אין הכוונה כאן להכנס לכל כללי הטעמים ולהטעמה הנכונה ביותר, אלא לחבר את מתם והנשים]

ומכאן לעיקר הערתנו. עדיין גם אחרי המחקרים הרבים בטעמי המקרא במקרים רבים אין לנו כל הסבר למה מלים שלכאורה אין קשורות מוקפות, והמלה הבאה השייכת יותר נפרדת. ולכן אם התימנים בתרגומם רוצים לפסק לא לפי הטעמים – יתכן מאוד שהרשות בידם. בחומשים רגילים נפוץ התרגום קרני – וליתא!

הערת הרב שמואל: ההצעה לפסק את לשון המקרא עצמו כמו התרגום לכאורה לא אפשרית, "את כל עיר" ודאי צורה של סמיכות, ואם ההפסק במילה עיר, היה צ"ל החרם כל עיר, או החרם את כל הערים.

גם פירוש הת"י החרם כל עיר מבצר, הנשים והטף (כנזכר בפרק ג פסוק ה, ולכאוי א"כ האמור אח"כ בפסוק ו כפילות קצת מיותרת) – צ"כ, שא"כ לא הזכיר הגברים, ולמה צריך לפרט את הנשים והטף יותר מהגברים.

א"ה: לפי שעה אינני רואה שם הבדל בין התרגום המכונה יונתן לתרגום אונקלוס. חילופי הגרסה קרוי-א-קרוי נמצאים גם שם.

גם מהמשך הכתוב משמע שפסוק זה עומד בניגוד לפסוק שאחריו, ר"ל שהשמידו את כל בני האדם, ולקחו רק את בעלי החיים והשלל.

לפ"ר פ"י הכתוב כל עיר מיושבת בבני אדם, (כמ"ש רד"ק בסה"ש), וג"ז דוחק קצת מה צורך לחזור ולפרט דוקא את הנשים והטף. ואולי הפירוש הוא בהיפוך: עיר מתים = תושבי העיר, והנשים והטף. (כמדומה שיש עוד דוגמאות לצורת סמיכות – הפוכה).

א"ה: אין זה דוחק. במלחמה תחילה משמידים את הגברים הנלחמים, ואז מחליטים מה לעשות בנשים והטף, השווה למלחמת מדין. וכן למשל בעיר הנדחת רמב"ם ע"ז ד ו בית דין מצוין לכל ישראל לעלות עליהן לצבא וזו צרין עליהם ועורכין עמחן מלחמה עד שתבקע העיר.

אגב, רש"י הירש מפרש מתים משורש מתה, וכוללת כל האנשים החיים שהם בני תמותה. אבל בשוחר טוב תהלים יז אי עה"פ ממתים ידך ח' ממתים מחלד – אין ממתים אלא גבורים, שנא' חחרם כל עיר מתים. (שמא צריך לגרוס באונקלוס את הג' בחירק⁷ – גיבריא?). וע"ע בר"ח פלטיאל דברים לג, ומו' הרב פ"י מתיו כמו גבוריו כמו ונחרם כל עיר מתים, וה"ק שגבוריו כשיצאו למלחמה לעולם יהיה מספרם שוה שלא יחסרו. ובישעיהו גכה מתיד בחרב יפלו וגבורתך במלחמה – פ"י בתיב"ע שפר גבורך בחרב יתקטלון ועבדי נחניף בחרב. וכן פירש"י שם מתוך – גבוריך מתי מלחמותיך היוצאים בצבא במניין(!). [משמע שפירוש המילה גם לפירושו כאן הוא "אנשים במספר" – ומשמעותו גבורים]. אבל אב"ע ורד"ק שם ובסה"ש פירשו גם שם "אנשים".

א"ה: רש"י פירש לפי העניין וגם לפי ההקבלה מתיד לעומת וגבורתך.

ר"ש פרחון בשורש מתה מפרש מלשון "עם" (ולא "אנשים" כרד"ק וכו'). ועוד יש לציין לגבי השורש:

מצינו גם בדברים לגו ויהי מתיו מספר (רוב המפרשים פ"י מלשון אנשים, אבל אב"ע פ"י מלשון מיתה – למרות השו"א, וכן עוד מפרשים להלן). ובשופטים כמח ויבוס לפיחךרב מעיר מתם עד-בהמה עד פלהנמצא, (ע"ש ברד"ק), אבל ע' תיב"ע ורש"י שם שפירשו מלשון כליה). ובישעיהו א, (הפטרות השבוע) מכפר-רגל ועד-ראש אינבו מתם פצע וחבורה ומכה טריה (ע"ש במלבי"ם – אין בשום אחד מן האיברים אבר תמים שיהיה לו צורה אנושית – כנראה ע"פ רד"ק בשם אביו בתהילים, וכ"ה ברד"ק בסה"ש ע' מתה, [אבל ע"ש

⁷ א"ה. פשיטא שלא! אפשר לפרש 'אנשי מלחמה', ועל זה מביא ראייה שנלחמו באנשי מלחמה.

ערך תמס]. אבל עי' רש"י ואב"ע ורד"ק שם שפי' מלשון שלמות. ואב"ע הביא בשם ר"מ הכהן שפי' מלשון מוות, וכן פי' את מעיר מתים). **ובישעיהו** ה'ג לָכֵן גָּלָה עָמִי מִבְּלִידָעַת וּכְבֹּדוֹ מִתִּי רָעַב (פי' רד"ק אנשי רעב, אבל תיב"ע ורש"י פי' מלשון מיתה, והמלבי"ם בביאורי המילות כי שהוא מלשון אנשים "והשו"א עד". וכן השיג על התרגום רד"ק בסה"ש עי' מות). **ובתהילים** לחד: אֵין־מָתָם בְּבִשְׂרֵי מִפְּנֵי זַעֲמָדָ (ע"ש ברד"ק בשם אביו - כי המ"ם הראשונה שרש והוא מן מְתֵי מִסְפָּר (שם לד, ל), ושרשו מתה, ובתשלומי מְתִיּוֹם בשקל שְׁלֹשִׁים, פְּתָאִם. ופירושו: שלא נשאר בו צורת אדם מרוב נגעיו. וכ"כ בסה"ש ערך מתה [אבל ע"ש עי' תמס]. וכן במלבי"ם בביאורי המילות - מתוס, צורה אנושית. אבל רש"י ורד"ק פי' מלשון שלמות). **תהלים** יז, יז מִמָּתִים יִדְדָּהּ יִקְוֶה מִמָּתִים מִחֲלָד (רד"ק בסה"ש ומלבי"ם שם, אבל רש"י ורד"ק פי' מלשון מיתה).

ובאיוב כד, יב: מַעֲרִי מָתִים | יִנָּאֲקוּ וְנִפְש־חַלְלִים תִּשְׁנֹעַ (עי' אב"ע ורלב"ג ומצודות שם ורד"ק בסה"ש, אבל רש"י פי' שהכונה למתים - מוות, וכמו במקבילה - נפש חללים. ומלבי"ם ע"פ דרכו פי' מתים - האנשים החלשים - משוד ומחמס, ונפש חללים - הנרצחים. ועד"ז פי' המלבי"ם גם בישעיהו ג, ג, וגם שם בגלל המילים הנרדפות, מתך וגבוריך. ובאב"ע ישעיהו א, ו בשם ר"מ הכהן נראה שפי' כן גם את עיר מתים שבשופטים הנ"ל - מלשון מוות). עוד שם איוב יא, ג בְּיָדֶיךָ מָתִים יִחְרִישׁוּ (רש"י שם ורד"ק בסה"ש). ע"כ ר' שמואל.

מגילת איכה ותשעה באב עז

דקדוקי קריאה וטעמים והדרכה לקורא במגילת איכה וקריאות תשעה באב

- א א **רַבְּתִי רַבְּתִי**: שתיהן מלעיל. **כְּאַלְמִנָּה**: הכ"ף בשוא, לא בקמץ. **שְׁרָתִי**: שי"ן שמאלית ומלעיל⁸
- א ב **בְּגִדוֹ בָּהּ**: טעם נסוג אחור לב"ת והשוא בגימ"ל נע. **הִיוּ לָהּ**: טעם נסוג אחור לה"א
- א ג **מַעֲנִי**: במלעיל
- א ד **בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגֹת**: הנר"ן דגושה
- א ה **שָׁלוֹ**: במלרע. **עַל רֵב-פְּשָׁעֶיהָ**: תיבת **עַל** בלבד במונח ורק ההמשך במקף
- א ו **וַיֵּצֵא מִן בֵּית-מִבְּת-צִיּוֹן**: לשים לב לקרי וכתוב
- א ז **עֲנִיָּה**: העי"ן בקמץ קטן והנר"ן בשווא נח. **מִחֲמַדֶּיהָ**: המ"ם בשורק. **מִימֵי קֶדֶם**: טעם נסוג אחור למ"ם הראשונה. **שָׁחֲקוּ**: שי"ן שמאלית. **עַל מִשְׁבְּתָהּ**: תיבת **עַל** במרכא ולא במקף
- א ח **וַתָּשֶׁב**: השי"ן בקמץ קטן
- א ט **אֶת-עֲנִיָּי**: העי"ן בקמץ קטן והנר"ן בשווא נח, הי"ד אחריה בחירק מלא
- א י **פָּרַשׁ**: הטעם נסוג לפ"א, שי"ן שמאלית. **כָּל-מִחֲמַדֶּיהָ**: שתי הממ"ם בפתח בשונה מפסוק ז
- א יב **כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ**: טעם נסוג אחור לעי"ן והבי"ת בשוא נע, תיבת **דָּרְךָ** במלעיל⁹. **וּרְאִיוֹ**: במדויקים בטעם זקף, לא ברביע
- א יג **שָׁלַח-אֶשׁ**: געיה בשי"ן. **פָּרַשׁ**: הטעם לא נסוג, שי"ן שמאלית

⁸ הקורא מלרע משנה משמעות

⁹ טעם סגול אינו מורה על מקום ההטעמה

א יד	נִשְׁקָד׃ שִׁיׁן שְׁמַאלִית. יִשְׁתַּרְגֵּן׃ שִׁיׁן שְׁמַאלִית וְהִטְעָמָה מְשֻׁנֵּית בְּתִי״ו (מֵרַכָּא)
א טז	יִרְדָּה מִיָּם׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִי״ד וְהִרִי״ש אַחֲרֵיהּ בְּשׁוּוֹא נֶע
א יז	פִּרְשָׁה׃ שִׁיׁן שְׁמַאלִית
א יט	לְמֵאֲהָבִי׃ הִמ״ם בְּשׁוּוֹא נֶח
א כ	חֲמִמְרָר׃ הַחִי״ת בַּחֲטָף קִמֵּץ, הִמ״ם הַשְּׁנִייה בְּקִמֵּץ בְּנִיגוּד לִפְרָק ב יא. נִהַפֵּד׃ הֵה״א בְּשׁוּוֹא נֶח (נִשְׁמַעַת כַּעֲיִן הֵה״א בְּמִפִּיק) וְהִפ״א אַחֲרֵיהּ בְּדִגֵּשׁ קַל
א כא	נֶאֱנַחְתָּה׃ הִטְעַם בַּחִי״ת מִלְרַע. אָנִי׃ בְּמַלְעִיל. וְיִהְיֶי׃ וַאֲ״ו הַחִיבוּר בְּשׁוּוֹא נֶע
ב ג	בְּחִירִי-אֶף׃ הַבִּי״ת בְּקִמֵּץ רַחֵב וְהַחִי״ת בַּחֲטָף קִמֵּץ. אֶכְלָה׃ הָאֵלֶף בְּקִמֵּץ גָּדוֹל וְהִכ״ף בְּשׁוּוֹא נֶע
ב ד	וְיִהְיֶה׃ בְּטַעַם זָקָף קֶטֶן
ב ה	וְיִרְבֹּ׃ הִי״ד בְּסִגּוּל, הַקּוּרָא בַּחֲרִיק מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת
ב ו	שָׁפּו׃ שִׁיׁן שְׁמַאלִית
ב ח	נִטָּה קֹו׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִנּוּן. וַיֵּאֲבֹל-חֵל׃ הָעֵמֶדָה קֵלָה בִּי״ד מִפְּנֵי הַגְעִיָּה וּבִכְךָ לִמְנוּעַ הַבְּלַעַת הָאֵלֶף הַחֲטוּפָה שְׁלֵאֲחֲרֵיהּ
ב י	יִדְמּוּ׃ דִּגֵּשׁ חֲזָק בְּדִל״ת וּבְשׁוּא נֶע, לִשׁוֹן דְּמָמָה ¹⁰
ב יא	כָּלּוּ׃ בְּמִלְרַע. חֲמִמְרָר׃ הַחִי״ת בַּחֲטָף קִמֵּץ וְהִמ״ם הַשְּׁנִייה בְּשׁוּוֹא נֶע בְּשׁוֹנָה מְקוּדָמָה בְּקִמֵּץ (פִּרְק א כ)
ב יב	בְּחֻלָּל׃ הָעֵמֶדָה קֵלָה בְּכ״ף לְהַדְגִּישׁ הַסִּגּוּל הַמּוֹרָה עַל מִיּוֹדַע
ב יג	מִי יִרְפָּא-לָךְ׃ יֵשׁ לְהִיזָהָר מִהַדְּבָקָת הַתִּיבּוֹת מִפְּנֵי צִלִּיל הִי״ד הַמְשׁוֹתָף לְשִׁתִּיהֵן
ב יד	חֲזוּ לָךְ׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַחִי״ת. וַיִּחַזּוּ לָךְ׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִי״ד
ב טו	כָּל-עֲבָרִי דָרְךָ׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לַעִיׁן. כָּלִילָת יָפִי׃ טַעַם נִסּוּג אַחֲרֵי לִלְמ״ד
ב טז	וַיִּחַרְקוּ-שֵׁן׃ גְּעִיָּה בִּי״ד. בִּלְעָנּוּ׃ הַלְמ״ד קְמוּצָה מִפְּנֵי הָאֲתַנַּח שֶׁהָאֲרִיךְ אֶת הַתְּנוּעָה, עִם זֹאת הָעִיׁן בְּשׁוּוֹא נֶח
ב יז	זָמַם׃ קִמֵּץ בְּמ״ם הָרֵאשׁוֹנָה. מִימִי-קָדָם׃ גְּעִיָּה בְּמ״ם הָרֵאשׁוֹנָה
ב כ	עָלָלִי׃ הַלְמ״ד הָרֵאשׁוֹנָה בְּשׁוּוֹא נֶע וְלֹא בַּחֲטָף פֶּתַח כִּפִּי שְׁמוּפִיעַ בַּחֲלָק מִהַדְּפוּסִים
ב כא	בְּחֻרָב׃ הָעֵמֶדָה קֵלָה בְּבִי״ת לְהַדְגִּישׁ הַסִּגּוּל הַמּוֹרָה עַל מִיּוֹדַע
פִּרְק ג	יֵשׁ לְהַעִיר, שֶׁהַנִּיגוֹן הַמְּקוּבָּל בִּ'אֲנִי הַגְּבֵר' אֲצִל הָאֲשַׁכְנָזִים שֶׁהוּא מַעֲיִן שִׁיר - גּוֹרֵם לְבַעֲלֵי הַקְּרִיאָה לְהַפּוֹךְ הַרְבֵּה מִיָּלִים לְמַלְעִיל בְּמִקּוֹם מִלְרַע וּבִכְךָ, לַעֲיִתִים, כְּדֵי לִשְׁנוֹת מִשְׁמַעוֹת.
	כֹּאֵן הַפְּסוּקִים קְצָרִים, הֵם אֵינָם מַחֲלָקִים בְּאֲתַנַּח אֲלֹא בְּזָקָף אוֹ טַפְחָא. חוּץ מִפְּסוּק נו קוֹלִי שְׁמַעְתָּ
ג א	עָנִי׃ הָעִיׁן חֲטוּפָה וּבְמִלְרַע
ג ב	וְיִלָּךְ׃ הַלְמ״ד בְּפֶתַח וּמוֹטַעַמַת
ג ז	נְחֻשְׁתִּי׃ הַחִי״ת בְּקִמֵּץ קֶטֶן
ג ח	שָׁתָם׃ שִׁיׁן שְׁמַאלִית

¹⁰ הקורא בשוא נח משנה לדמיון

ג יא וַיִּפְשְׁחֵנִי: השי"ן בשוא נע בגלל הדגש

ג יג בְּכִלְיָתִי: הִלְמָ"ד בשווא נח והי"ד אחריה בחולם; אֲשַׁפְתּוּ: פ"א בקמץ ותי"ו רפה בניגוד לד ה אֲשַׁפְתּוֹת:

ג יד הִיִּיתִי שְׁחָקְ: שי"ן שמאלית בדגש חזק מדין אתי מרחיק, מקרה חריג¹¹

ג טו הַשְּׂבִיעֵנִי: שי"ן שמאלית

ג טז בַּחֲצֵץ: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג יט זָכַר-עֲנִי: גם הכ"ף וגם העי"ן בקמץ קטן, הנון בשווא נח והי"ד אחריה בחירק מלא

ג כב לֹא-כָלָו: במלרע

ג כט בַּעֲפָר: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג ל יִשְׁבַּע: שי"ן שמאלית

ג לד אֲסִירִי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לסמ"ך

ג לז וְתָהִי: במלעיל

ג מ נַחֲפָשָׁה: שי"ן שמאלית

ג מד בַּעֲנָן: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג מז הִיָּה לָנוּ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. הַשָּׂאת: שי"ן ימנית!

ג מט הַפְּגוֹת: הה"א בחטף פתח ולכן הפ"א אחריה רפה

ג נ וַיֵּרָא: במלעיל

ג נו אֶל-תַּעֲלָם: העי"ן בשווא נח. אֲזַנְךָ: במלרע והנו"ן בשוא

ג נז אֶקְרָאָךְ: כ"ף סופית דגושה

ג נט שְׁפָטָה: השי"ן בקמץ קטן והפ"א אחריה בשווא נח

ד א יִשְׁנָא: שי"ן ימנית

ד ב הַמַּסְלָאִים המ"ם בשוא נח. לְנִבְלִי-חֶרֶשׁ: שי"ן שמאלית

ד ג חֲלָצוּ שָׂד: טעם נסוג אחור לחי"ת והלמ"ד בשווא נע

ד ד שָׂאֲלוּ לָחֶם: טעם נסוג אחור לשי"ן

ד ה נִשְׁמּוּ: דגש חזק במ"ם, לשון שממה

ד ו וְלֹא-חָלּוּ בָּהּ: הטעם בחי"ת

ד ז זָכוּ צָחוּ: שתי המילים מלרע. אֲדַמּוּ עֵצִים: הטעם נסוג לאל"ף

ד ט חֲלִלִי-חֶרֶב מַחֲלִלִי רָעַב: בתיבות חֲלִלִי- / מַחֲלִלִי למ"ד ראשונה בשווא נח על אף הקושי.

שָׁהִם: הטעמה משנית בשי"ן. שָׁדִי: שי"ן שמאלית

¹¹ דגש אתי מרחיק אחרי חירק, ובאות שוואית. במקום אחד [זכריה א טו] במ"ם, בשאר מקומות (כולל אחרי שורק) באותיות השיניות. יתכן שסיבת הדגש בגלל הגרונית, דוגמת קומו סעו

ד י רַחֲמָנִיּוֹת: העמדה קלה במ"ס, הנר"ן בחירק חסר והי"ד בדגש חזק ובחולם

ד יד נָעוּ: הטעם בעי"ן מלרע

ד טו קָרְאוּ לָמוֹ: טעם נסוג אחור לקו"ף והר"ש בשוא נע. נָצוּ מלרע. גַּם-נָעוּ: מלעיל

ד יח צָדוּ: מלרע

ד יט אָרְבוּ לָנוּ: טעם נסוג אחור לאל"ף, והר"ש בשוא נע

ד כא תַּעֲבֹר-כֹּס: הבי"ת בקמץ קטן. וְתַתְּעִרִי: מלרע

בפרק ה יש לשים לב לרבוי "כתיב-קרי"

ה א מָה-הָיָה לָנוּ: הטעם נסוג לה"א

ה ג כָּאֲלֻמָּנוֹת: הכ"ף בשוא לא בקמץ

ה ה הוֹנַח-לָנוּ: הנר"ן רפויה, שתי המילים מוקפות אבל הגעיא (מתג) דווקא בנו"ן ולא בה"א¹²

ה ו נִתְּנוּ: הת"ו בפתח ומוטעמת

ה ח מְשָׁלוּ בָנוּ: טעם נסוג אחור למ"ם, והשי"ן בשוא נע

ה יב נִהְדָּרוּ: הה"א בשווא נח ודגש קל בדל"ת

ה טו נִהַפְּדוּ: הה"א בשווא נח ודגש קל בפ"א

ה כא הַשִּׁיבָנוּ... פסוק זה, נאמר בקול ע"י הציבור לפני הקורא (יש עדות שנוהגות כן פעמיים)

קריאות תשעה באב, דברים ד כה:

כה וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל: טעם נסוג אחור לשי"ן. בְּעֵינֵי ה' -אֱלֹהֶיךָ: המרכא במילה בְּעֵינֵי

כו הַעֲדִידָתִי: במלעיל, טעם תלישא אינו מורה על מקום ההטעמה

ל וְשַׁבָּתָּ וְשִׁמְעָתָּ: שתיהן במלרע

לא נִשְׁבַּע: יש להקפיד על קריאת העי"ן שלא תישמע כה"א

לב הִנֵּהיָהּ: ה"א שנייה בשווא נח

לג הַשִּׁמְעָ: במלעיל ונחץ קל במ"ם מפני הגעיה

לה הָרְאֵתָ: הה"א בקמץ קטן

לו לִי־סֶרֶךְ: כ"ף סופית דגושה

לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֻלִּים וַעֲצָמִים: יש לשים לב לצירוף הטעמים הנדיר. לָתֶת-לָךְ: יש להעמיד קלות את הלמ"ד הראשונה

לט : וַיִּדְעָתָּ ... וְהִשְׁבָּתָּ: שתיהן מלרע

מ וְשִׁמְרָתָּ: מלרע

הפטרה לקריאה ביום ט' באב, ירמיהו ח יג – ט כג:

נוהגים לקרוא במנגינת איכה עד ט כא ופס' כב-כג במנגינת הפטרה רגילה. על הקורא לשנן היטב את המעבר בין המנגינות, בעיקר לאחר ברכת ההפטרה במנגינה רגילה ותחילת הקריאה במנגינת איכה. לשם

¹² כל זה בניגוד לדפוסים מסוימים בהם תנ"ך קורן. ואמנם לפי המ"ש הנר"ן דגושה

כך ומפאת הקושי, מומלץ לחזור פעמים רבות על חציו הראשון של הפסוק הראשון בהפטרה אָסִיפּם נָא-ה' במנגינת איכה כך שמיד אחרי הברכה מילים אלו שגורות בפי הקורא במנגינתם הנכונה. אפשר ואף רצוי לעשות דבר דומה במעבר הבא בין המנגינות בפס' כב כֹּה אָמַר ה'

ח טז **נַחֲרַת**: החי"ת בשוא נח לא בחטף. **וַיֵּשְׁבִי בָהּ**: טעם נסוג אחור לוי"ד והשי"ן בשוא נע

ח יח **מִבְּלִיגִיתִי**: במלרע, הטעמה משנית בלמ"ד (מרכא)

ח יט **מִרְחָקִים**: המ"ם בפתח; יש להיזהר לא לשכל אותיות (מִרְחָקִים¹³). **הָה'**: יש להעמיד את קריאת הה"א והאל"ף אחריה נחה¹⁴

ח כ **כָּלָה קִיץ**: טעם נסוג אחור לכ"ף

ח כא **הַשְּׁבָרָתִי**: הה"א בקמץ קטן; הבי"ת בקמץ רחב. **שָׁמָּה**: במלרע ודגש חזק במ"ם. **הַחֲזָקָתִי**: הקו"ף קמוצה והתי"ו בשווא נח

ח כב **הַצָּרִי**: הצד"י בחטף קמץ ודגש

ח כג **חֲלָלִי**: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף

ט א **וְאֶעֱזָבָהּ**: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן הסגולה

ט ב **וַיִּדְרְכּוּ הַיָּרְדִּי**: בפתח לא בחירק

ט ג **יַעֲקֹב**: העי"ן בשווא נח

ט ד **יִהְיֶה לָּךְ**: הה"א קמוצה ותי"ו רפויה

ט ז **שְׁלֹשׁ אֶת-רַעֲיוֹנָיִךְ**: במהפך פשטא ולא בפשטא מונח, **אֶת-מוֹקֶפֶת**. **אֶרְבּוּ**: האל"ף בקמץ קטן

ט ח **לֹא-אֶפְקֹד-בָּם**: הקו"ף בקמץ קטן

ט ט **נִצָּתוּ**: הצד"י בשוא נע בגלל הדגש, בעיקר צריכים להיזהר הקוראים תי"ו רפויה כסמ"ך, כן הדבר גם בהמשך פס' יא. **מִבְּלִי-אִישׁ**: יש להיזהר לא להדביק את התיבות. **נִדְדוּ**: דל"ת ראשונה בשווא נע ולא בחטף

ט יא **וַיִּגְדֹּה**: במלרע ומפיק בה"א. **אֲבָדָהּ**: האל"ף בקמץ רחב והבי"ת בשווא נע

ט יב **עֲזָבְכֶם**: עי"ן בקמץ קטן. **וְלֹא-הֵלְכוּ בָּהּ**: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה והלמ"ד בשוא נע

ט טז **הַתְּבוֹנָנוּ**: הטעמה משנית בבי"ת (מרכא). **לְמִקְוֵנוֹת**: המ"ם בשווא נח והנו"ן הראשונה בשווא נע

ט יז **וְתִשָּׁנָה... וְתִרְדָּנָה**: וא"ו החיבור בשווא נע

יח **בְּשָׁנוֹ**: יש מתג בנו"ן בנוסף למהפך בבי"ת, למרות החולם בבי"ת (תנועה גדולה), השי"ן אחריה בשווא נח

ט כ **כִּי-עָלָה מָוֶת**: טעם נסוג אחור לעי"ן יש מתג בלמ"ד בנוסף למהפך בעי"ן

ט כג **עֲשֵׂה חֶסֶד**: טעם נסוג אחור לעי"ן

קריאת התורה למנחה בתענית ציבור:

לב יא **לְמָה**: במלרע וללא דגש במ"ם, עקב הסמיכות לאל"ף של שם ה'

¹³ שיר השירים ה יג.

¹⁴ הי' מנחת שי: האל"ף (של השם) נחה. ולכן קוראים כאן ה-דני

לב יב לָמָה: במלעיל¹⁵ ומ"ם דגושה. בְּהָרִים: העמדה בב"ת להבליט את הסגול המורה על ידוע. וְלִכְלֹתָם: לפי תוכנת הכתר, הדרבן (המתיגה, כלומר הקדמא המשמשת כטעם משנה) מעל השורק¹⁶

לב יד וַיִּנָּחֶם: במלעיל

לד ה בָּעֵינָן: העמדה בב"ת להבליט את צורת המיודע. וַיִּקְרָא בָשֶׁם ה': טעם טפחא בתיבה בָשֶׁם והבי"ת רפה¹⁷

לד ט וְלִחְטָאתָנוּ: הטי"ת קמוצה לשון יחיד לא בחולם

לד י כִּי-נִזְרָא הוּא: תיבת נִזְרָא במלרע, אין טעם נסוג אחור לנו"ן

הפטרה למנחה של תענית ציבור ישעיהו נה-נו:

נה ז וַיֵּשֶׁב: וא"ו החיבור בשווא נע ובמלרע, לשון עתיד

נה י וַנֵּתֵן זֶרַע: טעם נסוג אחור לנו"ן הראשונה

נה יג הַסֶּרֶפֶד הַדָּס: פ"ה ודל"ת בפתח

נו א וַעֲשׂוּ: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת העי"ן החטופה

נו ב יַעֲשֶׂה-זֹאת: געיה ביר"ד ודגש חזק בזי"ן מדין דחיק. יַחֲזִיק בָּהּ: אין טעם נסוג אחור

נו ה טוֹב מִבָּנִים וּמִבָּנוֹת: טעם טפחא בתיבת טוֹב

ישראל ידידיה

עיקר הקינה היא מגילת איכה שנאמרה ברוח הקודש על פי נבואת ירמיה.¹⁸ אומרים איכה וקינות בנחת ודרך בכי, ומפסיק באיכה מעט בין כל פסוק ופסוק כדי שיכנסו הדברים אל הלב.¹⁹ ומכיוון שאומרים את ניגוני הקינות בנחת כאמור ומאריכים בתיבות, קרוב הדבר לעשות מלעיל מלרע ומלרע מלעיל, ויש לכתחילה להקפיד על ההטעמה הנכונה בפרט בשם ה', גם במגילת איכה וגם בקינות.²⁰ ונביא כאן מספר הערות במגילת איכה:

- "כִּי-יִי הוֹנָה" (א,ה) – הוא לבדו במפיק ההא לנקבה כאילו כתוב הוֹגה אותה, ופירושו הדאב²¹ אותה. אבל "הוֹנָה יִי" (א,יב) – ללא מפיק בהא, ופירושו אשר הוֹגה ה' אותי²² וכן "כִּי אִם-הוֹנָה" (ג,לב) – בא ללא מפיק בהא, ופירושו שהאדם מביא על עצמו את היגון.²³ בכל אלו ההא בחולם ולא בשורוק. והבניין של פועל זה אינו הופעל, מפני שלא שייך שיבוא עימו כינוי ("אותה"). והרד"ק בשורשים משיך מילה זו לשורש יג"ה.²⁴ נמצא שבנינו הפעיל²⁵ כמו הורה משורש יר"ה. ונקראים נחי הקצוות שגם פא הפועל וגם למד הפועל עלולים להעלים

¹⁵ התלישא אינה מורה על מקום ההטעמה! הוספה תלישא נוספת על הלמ"ד "ליתר בטחון".

¹⁶ עפ"י תורה קדומה, מעל הכ"ף, כך הוא לפי כל התיגאן

¹⁷ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בָשֶׁם ה'. דהיינו, הקב"ה קרא בשם - ה' (מקיים את דברו: וַיִּקְרָא בָשֶׁם ה' לְפָנֶיךָ פסוק יט)

¹⁸ השלייה הקדוש, הו"ד בכה"ח סופר תקנט ס"ק ו.

¹⁹ מתוך סידור קול אליהו, ע"פ דרשות מהרי"ל והרמ"א תקנט ס"א.

²⁰ מ"מ אף המדקדקים הגדולים לא מקפידים כל כך בהטעמת התיבות בקינות. וכתב הרי"ח מזרחי במחזור לה"ת שכאן עמד לנגד עיניהם התוצאה – הנגינה המקובלת המגיעה עד עמקי הנפש וגורמת לבכי על חרבן בית המקדש והרג הצדיקים, שזה עיקרו של יום.

²¹ מלשון יגון, תוגה. ע"פ המפרשים.

²² רש"י. להורות ג"כ על לשון הפעיל (כדלקמן). דקדוקי רש"י.

²³ בשביל עוונו ואח"כ ה' ירחם כרוב חסדיו. ע"פ פרש"י שם.

²⁴ ע"ע במכלול בנחי הקצוות (ליק דף קכג ע"א).

²⁵ וכן מוכיח בדקדוקי רש"י א,ה מההמשך (פסוק יב) שהוסיף רש"י מילת "אותי".

בהטיות. ודינה של היוד (שהיא פא הפועל) של נחי הקצוות שתלך אחר דרכי נחי פא יוד (כמו הוֹשִׁיב²⁶ לשורש יש"ב) וההא (שהיא למד הפועל) אחר דרכי נחי ל"ה (כמו הִגְלָה לשורש גל"ה).²⁷ וכמוה הוֹדָה, הוֹרָה וכדומה.

"בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגְזוֹת" (א,ד) – גם מאותו שורש²⁸ ומאותו מובן של יגון, אלא שבא בבניין נפעל.²⁹ "וַיִּגְזֶה בְּנִי-אִישׁ" (ג,לג)³⁰ – ללא מפיק בהא ובכל זאת הבית שבראש המילה הבאה דגושה מפני שבאה לאחר טעם מפסיק. והגימל שבו היא דגושה, משא"כ בקודמיו שבהם הגימל רפויה ומבטאה ידוע.

א"ה. צורת הדגש כאן צריכה עיון. ר' יוסף כספי: ומלת ויגז – מטעם "הוגה" (לעיל, לב), כי שרש הכל יגה, מעניין יתוגה; והיה ראוי: יִגְזֶה. והכונה בזה לומר, כי אנו בני אדם הם הסבה כי ה' יענה אותנו, כטעם "עוֹנוֹתֵיכֶם חָטוּ אֵלֶּה" (ירמיהו ה, כה). וכל ספרי הקודש מלאים מזה המונח, וכן הוא האמת.

ננסה להסביר. יגה על משקל יטה או יכה מתאים לחסרי פ"נ, כלומר לשורש נגה³¹.

ויש להעיר שעיון הפועל דגושה אינה חייבת להופיע בהכרח דווקא בחסרי פ"נ.

עם זאת השערת ר"י כספי שכאן יש בניין פיעל אינה נראית לענ"ד.

מסתבר יותר שזו צורה חלופית לצורה ויגה. ע"כ הערה, ונשוב לדברי ידידנו.

• "עוֹלָלֶיהָ" (א,ה) – הם הילדים הקטנים, ואף במעי אמן קרויים כך³² במקומות אחרים.

שם העצם בלשון יחיד בא כשהלמד הראשונה בקמץ³³ או בצירי³⁴ כמו "בְּעֵטָהּ עוֹלָלֶיהָ וַיִּזְק" (ב,יא), ובלשון רבים, הלמד הקמוצה תשאר קמוצה כמו "עוֹלָלִים שְׂאֵלוּ לָחֶם" (ד,ד)³⁵ והצוריה תנוקד בשוא³⁶ כמו "מִפִּי עוֹלָלִים | וַיִּנְקִים יִסְדֹּתָי עֵז" (תהלים ח,ג), וכן בסמיכות "עוֹלָלֵי טַפָּחִים" (איכה ב,כ).

ויש גם פועל מאותו השורש שפירושו לעשות פעולה, וְלָרֹב פעולה שהיא מנהג גנאי בזיון³⁷

וניווול.³⁸ לדוגמא "לָמִי עוֹלָלָתָ כֹּה" (ב,כ), "עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי" (ג,נא).³⁹ אף שהמילה עולל (בצירי) היא שם עצם כדאמרן לעיל, הרי יש גם פועל עם אותו הניקוד כדוגמת "וְעוֹלָלָ לָמוֹ כְּאֲשֶׁר עוֹלָלָתָ לִּי" (א,כב)⁴⁰ – בו הנביא מבקש מה', עֲשֵׂה להם הגמול על פשעם כאשר עשית לי.⁴¹

²⁶ האות יוד נופלת לפרקים ובאה אות ואו במקומה. ע"פ רשב"ם בראשית מט, ח.

²⁷ לשון "כללי הדקדוק" של הרב שמחה קאלימאני ז"ל עמוד צז-צח.

²⁸ ראה בדקדוקי רש"י שם וכן מסביר ברש"י בהמשך ג,סה.

²⁹ רד"ק בשורשים שורש יגה ובמכלול שם.

³⁰ עיין ברד"ק שם שיש מחלוקת אם הוא מבניין פועל או הפעיל.

³¹ אין הכוונה לשורש נגה, אלא למה שנקרא בספרי דקדוק חדשים נחי לו'. הה"א הנחה בשורשים האלה מתחלפת ביו"ד או בוי"ו. ושורש נגה נגי או נגו אינו ידוע לנו.

³² מצודת ציון תהלים ח,ג.

³³ כמו בירמיה ו,ט-יא.

³⁴ רד"ק בשורשים שורש עלל.

³⁵ וגם אם יבואו עם כינוי כמו "עוֹלָלֶיהָ" (א,ה), "עַל-נַפְשִׁי עוֹלָלֶיךָ" (ב,יט).

³⁶ א"ה: השווה מִזְבֵּחַ – מִזְבְּחִי, מִסְפָּד – מִסְפְּדִי. והצורה תהלים נא כא אֲזַי יַעֲלוּ עַל-מִזְבְּחֶךָ פְּרִים: הפתח בב"ת תמורת שוא. ויש להעיר שהגורסים בברכה מעין שלוש 'ועל מִזְבְּחֶךָ', ב"ת בפתח או קמץ לכאורה שלא כדין, ונכון יותר מִזְבְּחֶךָ. אבל אינני מכיר לפי שעה סידור שמנקד כך.

³⁷ בפרט אם יהיה בבניין התפעל (להתעלל). ועיין פרש"י (וחזקוני) שמות יב, ובמדבר כב,כט.

³⁸ רש"י איכה ג,נא.

³⁹ עשתה לנפשי הדאגה והדאבון מרוב בכותה מכל בנות עירי [רד"ק].

⁴⁰ והוא בלשון ציווי ובקשה אבל יש גם מקור באותו ניקוד כמו "עוֹלָלָי יַעֲלֶה" (ירמיהו ו).

⁴¹ נראה שכל הפעלים הנוכחים הם במניין פיעל, ובו הכפולים בעלי הטיה כמו נחי עין הפועל. אבל כשהלמד בפתח אז הוא בבניין פועל שיש מחלוקת אם יש חילוק בנחי עין בין פיעל לפועל, עיין קלימני דף פ'. א"ה: לפי המקובל הרי מְסֻבִּים בניין פיעל; מְסֻבִּים בניין פועל. יְסֻבִּים בניין פיעל; יְסֻבִּים בניין פועל. וגם בעבר: סֻבֵּב / סֻבֵּב.

עם זאת יש להעיר, שר' אליהו בחור הוא שייך צורה זו של ע"ו או כפולים לבניין פיעל; אב"ל הרד"ק קורא לזה הבניין המרובע. ואת הצורה הסבילה קורא כאן ראב"ע 'שלא נזכר שם פועלו'.

"אֲשֶׁר עוֹלָל לִי" (א, יב) – הלמד בפתח ולא בצירי. ופירוש כמו אשר נעֲשָׂה לי.⁴² וכיוון שלא בא בצירי, הרי הוא מבניין פועל.⁴³ לסיכום בכל לשונות אלו של השורש על"ל יש לשים לב לניקוד כי לפעמים הוא בקמץ, לפעמים בצירי, לפעמים בשוא ולפעמים בפתח.

• "זְקִנִּים מְשַׁעֲרֵי שְׁבָתוֹ" (ה, יד) – לפי מנהג יהודי בבל מתחילים לשנות כאן את המנגינה למנגינה עצובה יותר. ועיין יסוד ושורש העבודה (בשער השני פרק ו) שמבאר כמה צריך לבכות בכי עצום בפסוקים אלו על זקני הסנהדרין.

בגליון איכה בשנת עג הבאתי מידידנו משה אוסי ביטויים מהמגלה שנכנסו לשימוש הלשון. עתה נוספו כמה שרמז עליהם שם.

"בְּנֵי צִיּוֹן הַיְּקָרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפִזְזוֹ" (ד' ב') – 'פז' הוא זהב המפורסם בזהרו ובערכו, והוא קרוב למילה הערבית 'פִּצְצָה' - כינוי לגוש כסף, ובעברית החדשה – "ושמש פז זורחת" – קרני השמש המבריקות כעין הזהב. 'מסולא' משמעו ששוקלים אותו ומכאן בהשאלה שהוא יקר ומוערך, ומקוננים על בני ציון שבעבר היו נשקלים ונערכים בזהב פז וכיום הם שווים לנבלי חרס הקלים להישבר. 'מסולא' קרובה לשורש 'סל' – כלי שמעמיסים עליו דברים.

"הַעֲטוּפִים בְּרָעַב בְּרֹאשׁ כָּל-חֻצוֹת" (ב' י"ט) – **"הַעֲטוּפִים בְּרָעַב"** – בימינו נאמר 'מתעלפים מחמת רעב'. המילה 'חוצות' משמעה מחוץ לבית, והיא כינוי לרחובות מרכזיים או לשווקים, כמו אצל בלעם ובלק **"וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת"** (במד' כ"ב ל"ט), ובימינו **"קִרְיַת חֻצוֹת"** כינוי ליריד בירושלים.⁴⁴

"נִפְלָה עֲטֻרַת רֹאשׁוֹ" (ה' ט"ז) – העטרה היא כתר המלך או מצנפת לנשוא פנים, ובהשאלה מתן הערכה וכבוד, כמו **"אִשֶּׁת-חַיִּל עֲטֻרַת בְּעָלָהּ"** (משלי י"ב ד'). והפסוק בא כמשל על בית המקדש שהיה מחמד עינינו. ובימינו **"נפלה עטרת ראשו"** נאמר בהספד על נפטרים; וכן הביטוי 'להחזיר עטרה ליושנה'.⁴⁵ נראה שה'עטרה' הקדומה הייתה עשויה מצמחי בושם ותבלינים, כפי שהיו מעטרים שחקנים ואומנים ביוון בעלי דפנה. כמו כן, הערבית תוכיח: עֲטָר הוא בושם או צמח ריחני, ומכאן משפחת 'עֲטָר' שהתעסקה בתבלינים, בשמים וצמחי מרפא (המילה 'דפנה' היא יוונית, ובתחריט ביוון הקדומה, נהגו לעטר את ראש המנצח בזר של עלי דפנה, ומכאן הביטוי **"לא נח על זרי הדפנה"** – המשיך לפעול וליצור למרות שכבר עיטרו אותו בדפנה - סמל לניצחון ולתהילה).

"וַיַּעֲבִינִי, בַּמַּטָּרָא לַחֵץ" (ג' י"ב) – המילה 'מטרה' כציון לכיוון יריית החץ, היא רק אחת ההוראות; ההוראה בבסיסה היא משמר ובית כלא, כפי שמוכיח השורש שהוא נט"ר, הנוטרים הם השומרים, ואת ירמיהו כלאו בַּחֲצֵר הַמַּטָּרָה (ירמיהו לב, ב).

מצורפת כאן קינה על חורבן יהדות אירופה מהרב שמעון שוואב ז"ל הגאב"ד דקהל

עדת ישורון ניו יורק

על החורבן האחרון

הַזֹּכֵר מִזְבִּירָיו. דֹּר דֹּר וְקִדּוּשָׁיו. מֵעַתָּה אֲשֶׁר אֶז בְּחִרְתָּנוּ:

יִזְבּוֹר יִדְרָאוּ. שֶׁל דֹּר אַחֲרוֹן. אוֹיֵה מָה הָיָה לָנוּ.

שְׁטוּפֵי מְבוֹל-דָּם. שְׁמָסְרוּ נַפְשוֹתָם. כָּל שְׁקוּעֵי עֲמָקֵי-הַבְּכָא:

יִפְקְדֵם אֱלֹהִים. בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. וְעַד עַד זִכְרָם לְבָרָכָה:

שָׂאוּ אֵלָיו כַּפִּים. אֲהֵה. אֵי שָׁמַיִם. הִזֵּי עַל מִיטֵב שְׂבָטֵי יִשְׂרָאֵל: עֲדוֹת וְקִהְלוֹת.

עָרִים וְגִלְלוֹת. חֲבוּרוֹת. מוֹסְדוֹת. כָּל מוֹעֲדֵי אֵל: מִי יִתֵּן פִּלְגֵי מִים. תִּרְדְּנָה

עֵינַיִם. אֶל אֲשֵׁדוֹת נַחְלֵי הַדְּמָעוֹת: עָלֵי אֲלָפֵי אֲלָפִים. גּוֹפִים נִשְׂרָפִים. בְּמוֹ-אֵשׁ

⁴² רש"י, ראב"ע.

⁴³ כך נראה מהאבן עזרא

⁴⁴ מצאנו במקרא ירמ' לו כא מתוך האֲפִים; ומלכים א כ לד מלכים א פרק כ וְחֻצוֹת תְּשִׁים לָךְ בְּדִמְשֶׁק

⁴⁵ מקור הביטוי תלמוד בבלי יומא סט ב.

הַחֶרֶבֶן וְזוּעוֹת: וְעַל שְׂרֵי-הַתּוֹרָה, וּמַחְזִיקֵי מִסֹּרֶה, וְעַל פְּרִחֵי הַפְּהִנָּה הַצְעִירִים: וְעַל חוֹבְשֵׁי מִדְּרָשׁוֹת, וּמוֹרִים וּמוֹרֹת, תִּינוּקוֹת בֵּית רַבֵּן יִקְרִים: עַל בָּנוֹת בּוֹטָחוֹת, וְסָבִים וְסָבוֹת, וְעַל זֶרַעַם וְטַפָּם שְׂיִלְדוֹ: גַּם, לְרִבּוֹת, רִכְבוֹת נְאֻהִים בְּחַיִּים, בְּמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ: אֵת דָּמָם דְּרוּשׁ, כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ, שֶׁל כָּל גִּדָּף לְעֵלִים הַטְּרוּפִים: כָּל נַפְשׁוֹת-מֵת, בִּימֵי שָׁכָר וְשִׂאת, שִׁשָּׁה אֲלָפֵי פְעָמִים אֲלָפִים: שְׁלִישִׁיהָ לִבְעָרוֹ בְּבָרֵק זַעַם סוֹעֵר, מִפְּרָמִי הַחֲמָד אֲהַבֶּתָּ: גּוֹאֵל הַדָּם, גָּאֵל זִכָּר צַעֲרָם, אֵל תִּמְחָה מִסִּפֵּר כְּתִבֶּתָּ: זְכוֹר הַנֶּאֱקוֹת, וְרַעַשׁ צַעֲקוֹת, אֲזִי יוֹכְלוּ לְרַצָּח: יֹאזְרִי דְמִיָּהֶם, וְדַמְעוֹת פְּנִיָּהֶם, לֹא תִשְׁכַּחֲנָה לְנִצָּח: כָּל חֵיל וּגְבִיחָה, וְגַהִי צְרִיחָה, מִשְׁדּוּדֵי לַחֲקוֹת הַפְּלָבִים: זְכוֹר וּסְפֹר, בְּנִאדָּךְ צְרוּר, עַד עַתָּה נֶקֶם עֲלֵבוֹן עֲלוֹבִים: בְּמַחֲנוֹת הַפְּרָאִים, בְּאֵב וּגְנָעִים, וּפְחֵי נַפְשׁוֹת עֲגוּמוֹת: חֲרָפוֹת וּצְחֹק, כְּלָמוֹת וְרָק, פִּצְעֵי הַפְּאֹת אֲיֻמוֹת: וְרַעֲבוֹן, צָמָאֵן, שִׁנְעוֹן, עֲצָבוֹן, וְכִשְׁלוֹן נַחֲשָׁלִים בְּלִי-כֹחַ: וְכָל נֶאֱקוֹת-חֶלֶל, מִכָּל יָחִיד אֲמָלָל, חֲלִילָה לָךְ מִלְּשֹׁכַח: וְתִימְרוֹת-עֵשֶׂן וְקִיטוֹר מִכְּבָשָׁן, תִּלִּי-תִלִּים עֲצָמוֹת וְגִידִים: וְחֲדָרֵי הָרַעַל, קוֹל שְׁאֵגוֹת מִקַּחֲל-הַנֶּחֱנָקִים תִּנּוֹךְ תֵּאֵי הָאֲדִים: וְסִרְחוֹן גּוֹפּוֹת, וְגוֹיּוֹת סְגוּפּוֹת, גָּלִל-דָּמָן אֲדַמַּת נוֹאֲצִים: אֵיךְ הִפְכוּ טוֹרְפֵיהֶם, לְבוֹרִית חֲלִבֵיהֶם, וְעוֹר-אִישׁ לְקִשּׁוּמֵי הַנָּשִׁים: וְקָרִיצַת אֲצָבָעוֹת, שֶׁל רָאשֵׁי-הַפְּרָעוֹת, לִימִין שְׁעָבוֹד-פֶּרֶךְ, צִלְמוֹת לְשִׁמְאוֹל: וְאֵיךְ יָרוּ יָרִיוֹת עַל חוֹפְרֵי הַבוֹרוֹת, בִּיפּוּרֵי חֲבוּט-קֶבֶר הוֹרִידוֹם שְׁאוֹל: אֵיךְ עָנּוּ אַחֲיוֹתֵינוּ, וְסִרְסוּ בְּנוֹתֵינוּ, כּוֹסוֹת-תַּרְעֵלָה מִיַּדֵּי רוֹפְאִים אֲכֻזָּרִים: וּפְלִיטֵי הַשְּׂרִידִים בְּמַחֲלוֹת וּסְתָרִים, וְטַמְיוֹן יָלָדִים בְּכִתֵּי שְׂמֹד-בְּמָרִים: שָׁח-תָּמִים לְעוֹלָה, דָּם בְּנֵי הַגּוֹלָה, הוּא אֲרִיאֵל מִנְּבִלַת חֲסִידֶיךָ: צֹאן-קִדְשִׁים מִי יִמְנָה, אֲשֶׁר אֲשַׁם לֹא תִכְבֶּה, בְּחֻנִּיךָ הָיוּ מִקְדָּשֵׁי שְׂמֹד: בְּקוֹל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל מָסְרוּ נַפְשׁ לֹאֵל, שֶׁהוּא יֹאסֶפֶם, וְעַד יוֹם אַחֲרוֹן: הַצְדִּיקוּ דִּין, וְאַף אֲנִי מֵאֲמִין עָנּוּ, וְשָׂרוּ שִׁירַת בְּטָחוֹן: וּבִכְן נִשְׂאָר עָם, כִּיתוֹם גִּדָּהֶם, בְּלִי קִבְרִים לְהַשְׁתַּטַּח: וְלֹא מִצְבוֹת, אֵיפָה לְכַבּוֹת, יִכְבּוֹת רוֹתַח: רַק גִּסְפֵי-הַדָּם, אֲזַכְּרוֹתֶם, תּוֹסְסִים בְּלִי שׁוֹכַח: וְהָרִי אֶפְרִי עֲקֶדְתָּם, תִּרְוּמוֹת דִּשְׁנֵי מִזְבֵּחַ: מִי יִמְלֵל, צַעַר יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר דָּעָתוֹ מִכָּאֵב גְּטָרְפַת: וּשְׂאֲרִית הַפֶּאֶר, בְּמַעַט מוֹעִיר⁴⁶, וְאֵיךְ קוֹמָתָה הַיּוֹם נִכְפַּפְתָּ: אֵל חַי מְרַחֵם, עֲדַתְךָ נַחֵם, אֲשֶׁר לָךְ מְאֹד נִכְסַפְתָּ: אוֹר-חֲדָשׁ תִּזְרִיחַ, קֶרְנִי-הוֹד תִּצְמִיחַ, וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת:

אַתָּה תִּקּוּם תִּרְחֵם צִיּוֹן כִּי-עַתָּה לְחִנָּה כִּי-בָא מוֹעֵד:

מצורף מכתב שצורף בשנים הקודמות.
בס"ד לסדר דברי שלום לאמר

למערכת שלום!

⁴⁶ א"ה: בגלל החרוז והכתיב המלא הניקוד כאן הוא 'מִזְעִיר', אבל הניקוד הנכון של הביטוי הוא 'מַעַט מִזְעִיר' (ישעיהו י, כה ועוד)

ברשותכם רציתי לעורר את תשומת הלב לדיוקים במגילת איכה ובקינות.
 במגילת איכה יש בפסוקים רבים הטעם 'קדמא' לפני מהפך. כידוע הטעמים 'קדמא'
 ו'פשטא' – אף ששונים בצורתם, הקדמא טעם מחבר, לעומת הפשטא שהוא מפסיק.
 למשל פסוק ג' בתחילת המגילה: גִּלְתָּהּ (טעם קדמא מחבר) יְהוּדָה מַעֲנִי (טעם פשטא
 מפסיק).

בולט במיוחד בסוף המגילה: הָשִׁיבֵנוּ (קדמא מחבר) יְיָ | אֵלֵינוּ (פשטא מפסיק) וְנִשְׁוּבָה.
 ולכן אין לעצור במלה מוטעמת בקדמא כמו במלה מוטעמת בפשטא. ההבחנה
 ביניהם היא בזה שהקדמא באה על האות המוטעמת בין מלעיל ובין מלרע
 (בדוגמאות שהבאנו בת' של גִּלְתָּהּ ובב' של הָשִׁיבֵנוּ), הפשטא באה תמיד על האות
 האחרונה במלה, ואם המלה מוטעמת מלעיל – מופיע פשטא כפול: בסוף המלה וגם
 באות המוטעמת.

בפרק ג כ וְתִשְׁחַח בְּחֹלֶם וְלֹא וְתִשְׁחַח. פסוק נט שֶׁפִּטָּה הִשׁ' בקמץ חטוף (קטן) שהוא
 תנועה קטנה והשוא אחריו בפ' נח.

ד ז זָפוּ ... צָחוּ – שניהם מלרע. ד יד נָעוּ מלרע!

עוד הערה בניקוד בקינות.

הקינה המסומנת ח' בסדר הקינות (השלישית שנאמרת ביום) מסתיימת במלים: איכה
 תפארתי מראשתי השליכו, וכך פותחת הקינה הבאה של הקליר. בקינות מנוקדת
 המלה כך: מְרָאשׁוֹתֵי (המ' בצירי והר' בפתח) ומפורש 'מעל ראשי'. אין זה מסתבר,
 כי אין זה הפרוש הנכון של המלה. יותר נכון היה לנקד: מְרָאשׁוֹתֵי (המ' בשוא) כמו
 שמצינו בפרשת ויצא (בראשית כח, יא ויח), ואז הפרוש יהיה ליד ראשי. אבל גם
 פרוש זה איננו נוח. אמנם מצאנו ניקוד מראשתי (המ' בצירי) שאול (שמואל א כו
 יב), אבל שם מתפרש מהמקום שלייד ראשו של שאול ובקינה אין שום אפשרות
 לפרש כן.

בספר ירמיה יג יח: אָמַר לְמַלְךְ וּלְנָבִיָּה הַשְׁפִּילוּ שִׁבּוּ כִּי יֵרֵד מְרָאשׁוֹתֵיכֶם
 (המ' בפתח והר' בשוא) עֲטֹרַת הַתְּפָאֲרֹתְכֶם: אם נשוא ללשון הקינה תפארתי
מראשתי השליכו, נמצא שהקליר כיוון לפסוק הזה. תפארתי ומראשתי שניהם
 מכוונים לגדולה, ועל זה מקונן הקליר בשם עם ישראל שאת שניהם השליכו. ולכן
 לסיכום: מְרָאשׁוֹתֵי המ' בפתח והר' בשוא.

ע' ערוגת הבושם ח"ג עמ' 263 שפרושו השני משתמע כדברינו.

יהי רצון שנזכה לראות בהרמת קרן ישראל בישועה קרובה.

תָּבֹא כָל-רֵעֶתְם לְפָנַי וְעוֹלָל לָמוּ כְּאִשֶּׁר עוֹלָלָת לִי עַל כָּל-פִּשְׁעֵי כִּי-רַבּוֹת אֲנִיחָתִי
 וְלִבִּי רָגִי:

יֵשְׁבוּ לְאֶרֶץ יִדְמוּ זָקְנֵי בֵּת-צִיּוֹן הָעֵלּוּ עִפְרָל עַל-רֹאשָׁם חָגְרוּ שָׁקִים הוֹרִידוּ
 לְאֶרֶץ רֹאשָׁן בְּתוֹלֵת יְרוּשָׁלַם:

מִה-אֶעֱיִדָּךְ מִה אֲדַמָּה-לָךְ תִּבְתַּל יְרוּשָׁלַם מִה אֲשׁוּה-לָךְ וְאֶנְחַמְךָ בְּתוֹלֵת
 בֵּת-צִיּוֹן כִּי-גָדוֹל כֵּיָם שִׁבְחֶךָ מִי יִרְפָּא-לָךְ:

ס זָכַר-עֲנִי וּמְרוּדִי לַעֲנָה וְרֹאשׁ: ס זָכֹר תִּזְכֹּר וְתִשְׁיַח וְתִשְׁוַח עָלַי נַפְשִׁי:
 ס זֹאת אֲשִׁיב אֶל-לִבִּי עַל-כֵּן אוֹחִיל: ס חֲסִדִּי ה' כִּי לֹא-תִמְנֶנּוּ כִּי לֹא-כָלוּ
 רַחֲמָיו: ס חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוֹנָתְךָ: ס חֲלָקִי ה' אֲמַרְךָ נַפְשִׁי עַל-כֵּן

אוֹחִיל לוֹ: ס טוֹב ה' לִקְחוֹ לִנְפֹשׁ תְּדַרְשֵׁנּוּ: ס טוֹב וַיִּחִיל וַיּוֹמַם לְתַשׁוּעַת ה': ס טוֹב לִגְבוֹר כִּי-יִשָּׂא עַל בְּנוֹעֻרָיו: ס יֵשֵׁב בְּדָר וַיִּדֹּם כִּי נָטַל עָלָיו: נִחְפָּשָׁה דְרָכֵינוּ וְנִחְקְרָה וְנִשׁוּבָה עַד-ה': ס נִשָּׂא לִבְבֵּנוּ אֶל-כַּפָּיִם אֶל-אֵל בְּשָׁמַיִם:

קָרָאתִי שְׁמֶךָ ה' מִבּוֹר תַּחְתִּיּוֹת: ס קוֹלִי שָׁמַעְתָּ אֶל-תַּעֲלָם אֲזַנְךָ לְרוּחֹתֵי לְשׁוֹעָתִי: ס קָרַבְתָּ בֵּינוֹם אֶקְרָאֲךָ אֶמְרָתְךָ אֶל-תִּירָא: ס רַבָּת אֲדַנִּי רִיבִי נִפְשִׁי נָאֵלֶת חַיִּי: ס רְאִיתָה ה' עֲנִתָתִי שְׁפָטָה מִשְׁפָּטִי:

ס תָּשִׁיב לָהֶם נִמּוּל ה' כַּמַּעֲשֶׂה יְדֵיהֶם: ס תִּתֵּן לָהֶם מִנְתָּ לֵב תִּאֲלָתֶךָ לָהֶם: ס תִּרְדֹּף בָּאֶרֶץ וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַי ה': פ

אִיכָה יוֹעַם זָהָב יִשְׁנָא הַכֶּתֶם הַטּוֹב תִּשְׁתַּפְּכֵנָה אֲבִנֵי-קֶדֶשׁ בְּרָאשׁ כָּל-חוּצוֹת: ס בְּנֵי צִיּוֹן הַיִּקְרִים הַמְּסֻלָּאִים בְּפֹז אִיכָה נִחְשְׁבוּ לְנִבְלֵי-חֹרֶשׁ מַעֲשֶׂה יְדֵי יוֹצֵר: ס

ס שִׁישִׁי וְשִׁמְחִי בַת-אֲדוֹם יוֹשְׁבֵתִי יוֹשְׁבֵת בְּאַרְצָן עוֹץ גַּם-עַלֶיךָ תַּעֲבֹר-כּוֹס תִּשְׁפְּרִי וְתִתְעַרֶּי: ס תָּם-עוֹנֶךָ בַת-צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף לְהַגְלוֹתְךָ פֶּקֶד עוֹנֶךָ בַת-אֲדוֹם נָלָה עַל-חַטֹּאתֶיךָ: פ

עַל-זֶה הָיָה דְּוָה לִבְנוֹ עַל-אֵלֶּה חֲשָׁכוֹ עֵינֵינוּ: עַל הַר-צִיּוֹן שְׁשֻׁמִּם שׁוֹעֲלִים הִלְכוּ-בּוֹ: פ אַתָּה ה' לַעֲוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֶךָ לְדוֹר וָדוֹר: לָמָּה לִנְצַח תִּשְׁכַּחֲנוּ תַעֲזֹבֵנוּ לְאֶרֶץ יָמִים: הַשִּׁיבֵנוּ ה' אֱלֹהֶיךָ וְנִשׁוּבָה וְנִשׁוּבָה חֲדָשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם:

כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת צוּם הָרְבִיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי וְצוּם הַשְּׁבִיעִי וְצוּם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית-יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֲמַת וְהַשָּׁלוֹם אֲהָבוּ:

מִנְהַג אֲשֶׁכֶּנּוּ מִעֶרֶב לומר אַחֲרֵי הַקִּינוּת שֶׁל הַיּוֹם פְּסוּקִים מִסֵּפֶר יִשְׁעִיהוּ (לד-לה)

קָרְבוּ גוֹיִם לְשִׁמְעַ וּלְאֲמִים הַקְּשִׁיבוּ תִשְׁמַע הָאָרֶץ וּמִלֵּאָה תִּבֵּל וְכִלְ-צִאֲצָאִיהָ: כִּי קֶצֶף לֹה' עַל-כָּל-הַגּוֹיִם וְחִמָּה עַל-כָּל-צָבָאָם הַחֲרִימָם נִתְּנָם לְטַבַּח: וְחִלְלִיהֶם יִשְׁלְכוּ וּפְגַרֵיהֶם יַעֲלֶה בְּאֶשׁ וְנִמְסוּ הָרִים מִדָּמָם: וְנִמְקוּ כָל-צָבָא הַשָּׁמַיִם וְנִגְלוּ כִסְפֵּר הַשָּׁמַיִם וְכִלְ-צָבָאָם יִבּוֹל כְּנִבֵּל עָלָה מִגֶּפֶן וּכְנִבֵּלָת מִתְּאֵנָה: כִּי-רִוּתָהּ בְּשָׁמַיִם חֲרָבִי הִנֵּה עַל-אֲדוֹם תִּדְּרַע וְעַל-עַם חֲרָמִי לְמִשְׁפָּט: חֲרָב לֹה' מִלֵּאָה דָם הַדִּשְׁנָה מִחֶלֶב מִדָּם כָּרִים וְעִתּוּדִים מִחֶלֶב כְּלִיּוֹת אֵילִים כִּי זָבַח לֹה' בִּבְצֻרָה וְטַבַּח גָּדוֹל בְּאַרְצָן אֲדוֹם: וַיִּרְדּוּ רֵאֲמִים עִמָּם וּפָרִים עַם-אֲבִירִים וְרוּתָהּ אֲרָצָם מִדָּם וְעִפְרָם מִחֶלֶב יִדְשָׁן: כִּי יוֹם נָקָם לֹה' שְׁנַת שְׁלוֹמִים לָרִיב צִיּוֹן: וְנִהַפְּכוּ נִחְלִיָּה לְזֻפָּת וְעִפְרָה לְגִפְרִית וְהִיתָה אֲרָצָה לְזֻפָּת בַּעֲרָה: לִילָה יוֹמָם לֹא תִכְבֶּה לְעוֹלָם יַעֲלֶה עֲשָׂנָה מִדּוֹר לְדוֹר תִּחְרָב לִנְצַח נִצְחִים אֵין עֹבֵר בָּהּ: וִירְשׁוּהָ קָאֵת וּקְפֹד וַיִּנְשׁוּף וְעָרָב יִשְׁכְּנוּ-בָּהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קוֹרֶתָהּ⁴⁷ וְאֲבִי-בָהּ: חֲרִיָּה וְאִי-שָׁם מְלוּכָה יִקְרָאוּ וְכִלְ-שָׁרִיָּה יִהְיוּ אָפְסִים: וְעָלְתָה אֲרַמְנִתֶּיהָ סִילִים קְמוּשׁ⁴⁸ וְחִוּחַ בְּמִבְצָרֶיהָ וְהִיתָה גִּוָּה תַּיִם חָצִיר לִבְנוֹת יַעֲנָה:

⁴⁷ הַתִּי"ו רְפוּיָה לֹא דָגַשׁ.

⁴⁸ הַשִּׁי"ן שְׁמַאלִית.

וּפָגְשׁוּ צִיִּים אֶת־אֲלִים וְשָׁעִיר עַל־רַעְיָהוּ יִקְרָא אֶדְ־שֵׁם הַרְגִיעָה לִילִית וּמַצָּאָה לָהּ מְנוּחַ:
שְׁמָה קִנְיָה קִפּוּז וְתַמְלִיט וּבִקְעָה וְדִגְרָה בְּצִלָּה אֶדְ־שֵׁם נִקְבְּצוּ דִּיּוֹת אִשָּׁה רְעוּתָהּ: דְּרָשׁוּ
מַעַל־סֵפֶר ה' וְקִרְאוּ אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נַעֲדָרָה אִשָּׁה רְעוּתָהּ לֹא פָקְדוּ כִּי־פִי הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ
הוּא קִבְּצוֹ: וְהוּא־הִפִּיל לָהֶן גּוֹרֵל וַיִּדּוּ חֲלֻקָתָהּ לָהֶם בָּקוּ עַד־עוֹלָם יִירָשׁוּהָ לְדוֹר וָדוֹר
יִשְׁכְּנוּ־בָּהּ:

יִשְׁשׁוּם מִדְּבַר וְצִיָּה וְתַגֵּל עֶרְבָה וְתַפְרָח כַּחֲבַצְלֵת: פֶּרֶחַ תַּפְרָח וְתַגֵּל אָף גִּילַת וְרִנָּן כְּבוֹד
הַלְבָנוֹן נִתַּן־לָהּ הַדָּר הַכְרָמֶל וְהַשְׁרֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְבוֹדֶהּ הַדָּר אֱלֹהֵינוּ:
חֲזָקוּ יָדַיִם רַפּוֹת וּבִרְכִּים כְּשִׁלּוֹת אֲמָצוּ: אֲמָרוּ לְנִמְהָרֵי־לֵב חֲזָקוּ אֶל־תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם
נִקְם יָבוֹא גָמוֹל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וְיִשְׁעֲכֶם: אֲזִי תַפְקַחְנָה עֵינֵי עוֹרִים וְאֲזִי חֲרָשִׁים תַּפְתַּחְנָה:
אֲזִי יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסַח וְתָרֵן לְשׁוֹן אֵלֶם כִּי־נִבְקָעוּ בַּמִּדְבָּר מֵיִם וְנִחָלִים בְּעֶרְבָה: וְהִיָּה הַשָּׂרֵב
לְאֵגֶם וְצִמְאֹן לְמִבּוֹעֵי מַיִם בְּנוֹה תַנִּים רַבְּצָה חֲצִיר לְקִנְיָה וְגִמְאָ: וְהִיָּה־שֵׁם מִסְלֹל וְדֶרֶךְ
וְדֶרֶךְ הַקָּדֵשׁ יִקְרָא לָהּ לֹא־יַעֲבִרְנוּ טָמֵא וְהוּא־לָמוֹ הַלֵּךְ דֶּרֶךְ וְאִוִּילִים לֹא יִתְעוּ: לֹא־יִהְיֶה שֵׁם
אֲרִיָּה וּפְרִיץ חִיּוֹת בַּל־יַעֲלֶנָּה לֹא תִמָּצֵא שֵׁם וְהִלְכוּ גְאוּלִּים: וּפְדוּיֵי ה' יִשְׁבוּן וּבָאוּ צִיּוֹן בִּרְנָה
וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל־רֹאשָׁם שִׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיִגוּ וְנָסוּ יִגְוֹן וְאִנְחָה:

תַּן לְחֶכֶם וְיִחְכַּם־עוֹד

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com
הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע
שם): <http://www.ladaat.info/asp/gilyonot>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה
<http://www.otzar.forum.org/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין
בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִים שֶׁל הַתּוֹרָה
(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמִּשְׁנָה, הַתַּלְמוּד וְכו')
אֶתָּה מוֹזְמֵן לַהֲרֹשֶׁם (בַּחֲנָם)
לְקַבֵּל דּוֹא"ל בְּעוֹשֵׂאִים לְשׁוֹנִים
בַּתְּעִיבָה: maanelashon@gmail.com
☺ בּוֹא לַחֲחִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמִּכְתָּבִים ☺